

диалогизация знаний – это стратегическая основа обучения. Реализуется же она в системе действий и операций, объединяемых деятельностными программами в соответствии с целями и задачами каждого урока. Но это уже другой предмет обсуждения.

ЛИТЕРАТУРА

1. Библер В. С. Мышление как творчество (Введение в логику мысленного диалога) / Библер В. С. – М., 1975.
2. Бим И. Л. Личностно-ориентированный подход – основная стратегия обновления школы / Бим И. Л. // ИЯШ. – 2002. – № 2.
3. Бондаревская Е. В. Гуманистическая парадигма личностно-ориентированного образования / Е. В. Бондаревская // Педагогика. – 1997. – № 4.
4. Габидулина А. Р. «Диалог текстов» в школьном учебнике / Габидулина А. Р. // Русский язык, литература, культура в школе и вузе. – 2008. – № 6.
5. Гостева Ю. Н. Новые педагогические технологии в преподавании русского языка / Гостева Ю. Н. // Обучение русскому языку в школе : учеб. пособие для студ. пед. вузов / под ред. Е.А. Быстровой. – М., 2004.
6. Концепция обучения языкам национальных меньшинств в общеобразовательных школах Украины // Русская словесность в школах Украины. – 2002. – № 4.
7. Полат Е. С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования / Полат Е. С. – М., 2000.
8. Якиманская И. С. Личностно-ориентированное образование в современной школе / Якиманская И. С. – М., 1996.
9. Якиманская И. С. Разработка технологии личностно-ориентированного обучения / Якиманская И. С. // Вопросы психологии. – 1995. – № 1.

УДК 378.041

Є.Д. Харькова

Сумський державний педагогічний університет

Діагностичний підхід до організації та оцінки самостійної творчої діяльності молодших школярів.

У статті розглянуто проблему педагогічної діагностики самостійної пізнавальної діяльності молодших школярів, спрямовану на формування в учнів творчої самостійності в навчальному процесі.

В статье рассмотрена проблема педагогической диагностики самостоятельной познавательной деятельности младших школьников, которая направлена на формирования творческой самостоятельности в учебном процессе.

In the article the problem of the pedagogical diagnostics of the independent cognitive creative actijn of the juniour schoolchildren, aimed the gormiq ej the creative ihdependent of the schoolchildren in the teaching, process is observed.

Постановка проблеми. Головною метою державної політики України в освіті проголошено створення необхідних умов для творчої

самореалізації кожного громадянина України протягом усього життя. Сучасні інноваційні процеси вимагають нового науково-методологічного підходу до організації у школі навчальної роботи, яка має здійснюватися на принципах гуманізації і бути спрямована на формування наукового світогляду учнів, його творчу самореалізацію.

У змісті діяльності школи запроваджують педагогічні технології, спрямовані на розвиток мотивації учнів до активності, самостійності і творчості як основи розвитку дитини у процесі її самореалізації, що передбачено Національною доктриною розвитку освіти у XXI столітті.

Дослідження теоретико-методологічних підходів до пізнавально-творчого розвитку школярів (В. Ананьєв, Г. Батищев, О. Божович, Л. Буєва, Л. Виготський, Ю. Гільбух, В. Давидов, О. Леоньєв, Н. Менчиська, В. Маляко, К. Платонов, Я. Пономарьов, Н. Тализіна, Б. Теплов та інші) обґрунтували необхідність у постійній стимуляції, психологічній підтримці, об'єктивній оцінці пізнавальної, особливо пізнавально-творчої роботи молодших школярів.

Аналіз актуальних досліджень. Вивчення проблеми оптимізації навчальної діяльності учнів, розвитку їх самостійності і творчої активності стало предметом наукових праць учених-дидактиків Н. Бібік, М. Богданович, М. Вакуленка, Л. Варзацької, Л. Коломійченко, І. Кутузова, С. Логачевської, О.Савченко та інших. У більшості досліджень переконливо доведено необхідність у постійній педагогічній підтримці школярів під час виконання пізнавальних задач різної складності, особливо якщо є непевність, відчуття дискомфорту, страху, перевтоми.

Початок навчання у школі для багатьох дітей пов'язаний зі значними навантаженнями, до того ж характер і темпи оволодіння навчально-пізнавальною діяльністю не завжди відповідають загальній розумовій здатності молодших школярів до засвоєння навчальних компетенцій, визначених змістом програм.

Незважаючи на постійний інтерес педагогічної теорії і практики до проблеми самостійної діяльності дітей, включаючи їх творчі роботи, такий напрям, як діагностика самостійних пізнавально-творчих робіт молодших школярів не був достатньо науково вивчений та узагальнений у сучасній дидактиці. Про це свідчить аналіз літератури, який довів, що науковці докладають зусиль переважно для вдосконалення змісту та методів

навчання, залишаючи поза увагою діагностичну складову самостійної роботи молодших школярів як діяльності, спрямованої здебільшого на виявлення причин успіхів і невдач та подальшої корекції одержаних результатів. Цьому присвячено дослідження О. Божович, С. Гончаренка, К. Інгенкампа, Н. Калмикової, М. Лазарева, Ю. Мальованого, В. Онищука, О. Савченко та ін. Зазначене зумовило виявлення суттєвої суперечності у дидактиці початкового навчання між обґрунтуваннями зусиль науковців і вчителів, що спрямовані на формування творчої та самостійної активності школярів, та наявністю гальмуючих чинників у цьому процесі, спричинених браком теоретичного й методичного оснащення самостійної діяльності школярів, необхідного діагностичного інструментарію. Його недостатність або повна відсутність обумовлюють серйозні перепони на шляху становлення активного й творчого учіння школярів, детермінованого, крім відомих чинників, законом зворотної аферентації (П. Анохін), де пусковим механізмом активізації слугують сигнали зворотного зв'язку про правильність чи помилковість проведених дій. Особливо це стосується найскладнішої і найцікавішої для дітей праці – самостійних робіт творчого характеру.

Зазначена суперечність має загальний характер і породжує більш часткові неузгодженості. Наприклад, суперечність між обсягом операційної та рефлексивної (діагностичної) діяльності у навчанні, між рівнем підготовки вчителя до мотиваційної та оперативної роботи з дітьми та його діагностичною й прогностичною готовністю до організації пізнавальної, зокрема пізнавально-творчої діяльності учнів. Виявляється також така актуальна суперечність між необхідністю формування вмінь учнів до самооцінки результатів своєї роботи і відсутністю цілісної системи навчання таких умінь. Важливим також є розв'язання суперечності між необхідністю запровадження все більш зростаючого обсягу пізнавальних завдань і задач творчого характеру порівняно із завданнями репродуктивного змісту (вимоги Національної доктрини розвитку освіти XXI століття) і відсутністю необхідного діагностичного забезпечення пізнавально-творчої роботи дітей.

Зазначені суттєві суперечності навчального процесу в початковій школі дали змогу визначити, що *педагогічна діагностика самостійної діяльності молодших школярів набуває особливого значення*. **Мета статті** – теоретично обґрунтувати цілісну систему педагогічної діагностики самостійних

пізнавально-творчих робіт молодших школярів, спрямованих на формування їхньої творчої самостійності у навчальному процесі.

Виклад основного матеріалу. Педагогічна діагностика – це відносно нова наукова категорія, що сформувалася лише в 70-ті роки минулого століття. Зауважимо, що конкретним предметом педагогічної діагностики є певна складова процесу навчання чи виховання, наприклад самостійна робота учнів. Мета педагогічної діагностики детермінована метою навчально-виховного процесу і спрямована на з'ясування причин, умов, способів діяльності, її досягнень і недоліків, які впливають на розвиток різних сфер особистості у процесі навчання чи виховання – мотиваційної, пізнавальної, творчої, комунікативної тощо. Тому основним здобутком педагогічної діагностики стають, з одного боку, якісні зміни особистісних характеристик учнів під впливом певних чинників навчального процесу, а з другого – обсяг та якість, знань, умінь, способів творчої діяльності, які зазнають змін під час реалізації навчально-пізнавальних чинників [3].

Визначено, що головним стратегічним напрямом розвитку системи освіти є розв'язання проблеми особистісно орієнтованої освіти, в якій особистість школяра була б в центрі уваги вчителя, психолога. За таких умов учитель виконує іншу роль і функцію в навчальному процесі. Вона також є значущою як і за традиційної системи навчання, проте дещо іншою. Якщо за традиційної системи освіти вчитель разом з підручником був основним і найбільш компетентним джерелом знань, крім того, вчитель був і контролюючим об'єктом пізнання, то за нової парадигми освіти він здебільшого виконує роль організатора самостійної активної пізнавальної діяльності учнів, компетентного консультанта і помічника. Його професійні вміння повинні бути спрямовані не лише на контроль знань і вмінь учнів, але й на діагностику їхньої діяльності, щоб вчасно допомогти кваліфікованими діями усунути труднощі у процесі засвоєння знань. Саме така роль значно складніша і вимагає від учителя вищого рівня професійної майстерності [3].

Ми розглядаємо самостійну роботу школярів з огляду на її новітні концепції як такий вид навчання, що спрямований на формування пізнавальної самостійності, розвиток пізнавальних здібностей, умінь і навичок, самореалізацію особистісного творчого потенціалу, тобто на створення конкретних освітніх продуктів. Визначальним для розкриття

сучасної сутності самостійної роботи є те, що учень, урахувуючи настанови вчителя чи дані навчальної літератури, свідомо й самостійно ставить перед собою навчально-пізнавальні цілі, завдання, знаходить і застосовує відповідні способи й засоби самостійної роботи, здійснює діагностику її результатів.

Виходячи з позиції, що основним видом самостійної навчальної діяльності школярів є самостійна робота будь-якого виду, ми обґрунтовуємо автономність такої роботи, певну відокремленість від дій учителя та інших суб'єктів освітнього простору і спрямованість насамперед на активний розвиток самостійності особистості в навчанні й житті. Варто зазначити, що в такому визначенні враховано сучасні підходи до навчального процесу (В. Коротяєв, В. Паламарчук, В. Сухомлинський, І. Харламов) як творчої взаємодії всіх його суб'єктів, особливості гуманістичної парадигми особистісно зорієнтованого та евристичного навчання, кінцевим результатом чого є творча самореалізація особистості як генеральна мета навчально-виховного процесу, визначена в Національній доктрині розвитку освіти. Також врахований сучасний діагностичний підхід до мети і завдань самостійної роботи учнів, коли мета роботи є чіткою і конкретною, такою, що піддається діагностичному вимірюванню її якості не тільки педагогам-експертами, але й самими учнями. Тому, на нашу думку, специфікою самостійної діяльності є те, що школярі як суб'єкти навчання, одержавши певні завдання від учителя, мають їх обов'язково переосмислити, перевести на власну мову, відповідно до своїх знань і досвіду, самостійно створити власний дійовий ряд з мети, завдань, засобів і методів діяльності та її оцінки.

Ще одне завдання полягає у тому, щоб виявити дидактичну специфіку, яка виокремлює творчу самостійну діяльність учнів із загального масиву їх самостійної роботи й водночас містить вимірювальні показники (критерії) для встановлення якості її перебігу та кінцевих результатів.

Сутність творчої самостійної діяльності варто застосовувати у комплексі таких підходів: з точки зору теорії та практики творчості; з позиції сучасних дидактичних концепцій самостійної діяльності школярів як творчого процесу; з позиції діагностичного підходу до мети, перебігу і результатів пізнавально-творчої самостійної роботи.

Найважливішою та найсуттєвішою особливістю такої діяльності можна вважати найбільш узагальнену характеристику самостійної творчої роботи – це відображення в ній специфіки творчої діяльності особистості

взагалі. Згідно з визначенням дослідників творча діяльність – це процес і результат творення на індивідуальному чи груповому рівнях нових матеріальних чи духовних цінностей або нової реальності, яка задовольняє рівні суспільні потреби [5].

Ми розглядаємо творчість не тільки як створення чогось нового, але і як механізм розвитку самої особистості. При цьому новизна, результатів творчої діяльності не обов'язково має об'єктивний характер, але це не знижує значення творчого процесу для прискорення розвитку його суб'єктів. Варто також зазначити, що основним продуктом творчої роботи особистості є створення нового, що існує не за межами самої особистості, а в ній самій. Саме в цей час створюються нові ціннісні мотиви, нові здібності і вміння, моральні та вольові якості. Якщо говорити про завдання педагогічної діяльності, то вони якраз і збігаються із створенням духовних і матеріальних цінностей, де проявляється індивідуальна неповторність конкретної особистості.

Необхідно відзначити дві основні риси, характерні для творчої особистості: 1) спрямованість на створення індивідуального стилю діяльності; 2) створення соціально значущих результатів. Це підтверджує прогресивність продукту творчої роботи, більшість дослідників стверджують, що справжній творчості властива не тільки новизна, але й гуманність, прогресивність.

Зважаючи на те, що творчість є найважливішою формою людської діяльності, вона повинна розв'язувати суперечності, які оформляються у вигляді конкретних проблем в умовах навчальної ситуації, а, отже, формулювання задач, прогнозування шляхів і способів їх вирішення та перевірки одержаних результатів становитиме змістовну сутність творчості. Отже, творчість як вид особистісної діяльності відрізнятимуть деякі суттєві ознаки, які мають проявлятися не відокремлено, а інтегровано. До основних ознак ми відносимо:

- соціальну й особистісну значущість і прогресивність творчої діяльності;
- новизну й оригінальність процесу або результату;
- об'єктивну необхідність у творчій діяльності для реального процесу суспільства, що охоплює творчістю всі сфери;

- наявність об'єктивних умов для творчості;
- наявність суб'єктивних передумов для творчості, а саме розвинутих особистих творчих здібностей, позитивних мотивів, умінь;
- розвиток і самореалізацію особистості – її творчих здібностей і вмінь, постійне підвищення якості створених освітніх продуктів;
- виявлення діалектичної суперечності і її конкретизації у творчій задачі.

Висновки. Застосовуючи діагностичний підхід до самостійної творчої діяльності учнів і школярів, зокрема у початковій школі, ми намагалися виявити ті її провідні сторони, які підлягають діагностичним процедурам.

Перспективним у розгляді цієї проблеми є подальше обґрунтування ідеї відносної самостійності процедури діагностики від способів контролю, оцінки й корекції перебігу й результатів самостійної навчальної діяльності. Варто розвивати ідеї та дидактичні характеристики творчої самостійності молодших школярів із застосуванням діагностично-критеріального підходу до неї, удосконалювати теоретичні й технологічні складові діагностики продуктів творчої роботи школярів початкової школи як провідного результату їхньої пізнавально-творчої самостійності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Божович Е. Д. Процесс учения : контроль, диагностика, коррекция, оценка / Божович Е.Д. – М. : – 224 с.
2. Лазарев М. О. Основы педагогической мастерности / Микола Остапович Лазарев. – Суми : 1995. – 212 с.
3. Лозова В. І. Цілісний підхід до формування пізнавальної активності школярів / Валентина Іванівна Лозова. – Х., 2002. – 164 с.
4. Пидкасистый П. И. Самостоятельная познавательная деятельность школьников в обучении : Теоретико-экспериментальное исследование / П. И. Пидкасистый– М. : 1980. – 240 с.
5. Підласий І. П. Діагностика та експертиза педагогічних проектів / Підласий І. П. – К. : 1998. – 343 С.